

Καφενείο «Ο κόκκινος σκούφος

Το είπαν και το έκαναν. Πρώτοι αυτοί, οι Βολιώτες εργάτες, στήσανε Εργατικό Κέντρο στην ελληνική επικράτεια.

Μήπως ήσαν ανυποψίαστοι; Μήπως ήσαν ρομαντικοί και τελείως αθώοι; Μήπως δεν ήξεραν τι διωγμοί τους περίμεναν; Μήπως αγνοούσαν ότι για να κερδίσουν λίγα γραμμάρια αξιοπρέπειας έπρεπε να πληρώσουν με το ίδιο τους το αίμα;

Κι όμως ήξεραν! Όλα τα γνώριζαν. Κι όλα τα ελάμβαναν υπ' όψη. Αλλά δεν δειλίασαν...

Αναδημοσίευση από «Ούτε θεός – ούτε αφέντης»

Του Δημήτρη Σπύρου

Γραμμένο 100 χρόνια μετά τα γεγονότα των «Αθεϊκών».

Αφιερωμένο στους καπνεργάτες και τσιγαράδες του Βόλου.

Στην Ερμού, την Ιάσωνος, την Ιωλκού, τη Δημητριάδος και στα κάθετα μικρά δρομάκια, βούιζε ο κόσμος σα μελισσοκούβελο. Άλλοι πουλούσαν, άλλοι αγόραζαν κι άλλοι παζάρευαν μικροπράματα. Όλα τα επαγγέλματα της γης είχαν μαζευτεί σ' αυτούς τους εμπορικούς δρόμους: αργυραμοιβοί, αμπατζήδες, τοκιστές, μιταφσήδες, εμπορομεσίτες, αμανατιτζήδες, παραγγελιοδόχοι...

«Αναχωρώ το Σάββατο με το ατμόπλοιο του Διακάκη, για Κάϊρο – Αλεξάνδρεια. Σπεύσατε! Φέρτε τις παραγγελίες σας στο ξενοδοχείο Πετρούπολις...», φώναζε ο εκ Ζαγοράς καταγόμενος Νικόλαος Χατζησταματίου.

Τα μαγαζιά κολλημένα το ένα δίπλα στο άλλο. Χαλβαδοπωλεία, εδωδιμοπωλεία, παγοπωλεία, κατοπτροποιεία, κλειθροπωλεία, μαχαιροποιεία, πιλοποιεία, ποτοπωλεία, καθεκλοποιεία, βιβλιοδετεία, καπνοπωλεία...

Εντυπωσιακές ήταν οι διαφημιστικές ταμπέλες των ασφαλιστικών εταιριών:

North British, Άνω Ρήνου, Sun Fire Office, Γενικαί Ασφάλεια Τεργέστης, Assicuratrice Italiana, Αδριατική, Mutual Life, Εθνική, Esperanse.

Στη Δημητριάδος είδα πολλούς περιέργους να έχουν περικυκλώσει το καινούριο κουπέ που είχε φέρει ο επιχειρηματίας Νικόλαος Τσαλαπάτας και το έσερναν δυο υπέροχα άλογα μαύρου χρώματος. Στην αρχή νόμισα ότι περιεργάζονταν τον κομψότατο «ειδοποιητήριο κώδωνα». Σύντομα όμως διαπίστωσα ότι το αξιοπερίεργο ήταν οι αθόρυβοι τροχοί του που περιβάλλονταν από καουτσούκ.

«Πρόδος αγαπητέ! Ο Βόλος προσομοιάζει πλέον με τας πολιτισμένες ευρωπαϊκάς πόλεις...», σχολίασε ένας γενειοφόρος με μονόκλ.

«Και ευρισκόμεθα ακόμη εις την πρώτη δεκαετία του αιώνας. Να δείτε ότι θα επαληθευθούν αυτοί που υποστηρίζουν ότι ο εικοστός αιώνας θα φέρει επαναστατικές αλλαγές εις την ανθρωπότητα», είπε με ενθουσιασμό κάποιος άλλος.

Περιπλανήθηκα ασκόπως και περνώντας έξω από το ιδιωτικό σχολείο της κυρίας Αναστασάκη, είδα τις μαθήτριες στο προαύλιο να χορεύουν και να τραγουδούν:

«Πόλκα, μαζούρκα, βαλς και σοτίς

ελάτε κοριτσάκια να μάθετε κι εσείς...»

Η δασκάλα τους η κυρία Παντόλφ, σήκωνε ελαφρώς το μακρύ της φόρεμα για να τους δείχνει τα βήματα, ενώ ο γιος της έπαιζε βιολί.

Στις πλατείες, εποχιακοί εργάτες, Έλληνες, Τούρκοι και Γκέκηδες από την Αλβανία, ξαπόστειναν κρατώντας σφιχτά στην αγκαλιά τους, σα θησαυρό, το μπογαλάκι με το προσφάι τους.

Βραδάκι, περνώντας έξω από το ζυθοπωλείο «Φιξ» είδα κόσμο να συνωστίζεται για να παρακολουθήσει το πρόγραμμα του βιεννέζικου θιάσου των ποικιλιών, όπου σύμφωνα με τις φήμες τα κορίτσια προσφέρουν τα κάλλη τους σε κοινή θέα.

Στην Αργοναυτών στο «Πολυθέαμα» παίζονταν «Αι δύο ορφαναί» έργο που όσοι το είδαν έλεγαν ότι προσφέρει εξαιρετικές συγκινήσεις.

Θα προτιμούσα το Δημοτικό Θέατρο που παίζει τον «Παπα – Λαμπουάρ» του ακαδημαϊκού Αικάρ αλλά φοβάμαι πως δεν θα συγκρατηθώ αν δω μπροστά μου αυτό το κάθαρμο, το φύλακα του θεάτρου. Το μεσημέρι, στο εστιατόριο «Αφθονία» έκανε την εξής αθλιότητα. Φώναξε στο τραπέζι του ένα δυστυχή χωρικό κι απειλώντας τον με πιστόλι τον διέταξε: «Φύσα μου τη φασουλάδα!»

Έψαξα για κάποιο φαρμακείο για να πάρω κάποιο σιρόπι. Ένας ξερόβηχας από το πρωί δεν έλεγε να μ' αφήσει. Μπήκα στο φαρμακείο του κυρίου Σκοινιά. Δέκα άνθρωποι κρέμονταν από το στόμα του ιεροκήρυκα Συνοδινού που έλεγε ότι έρχεται η συντέλεια του κόσμου:

«Ο κομήτης του Χάλεϋ περνά δίπλα από τη γη κάθε ογδόντα έξη χρόνια. Όπως διαβάζετε και στις εφημερίδες, αυτή τη φορά η ουρά του θα χτυπήσει τη γη και θα μας συντρίψει. Κι αυτό διότι γέμισε ο κόσμος αμαρτωλούς. Απομακρυνθήκαμε αγαπητοί από το Λόγο του Θεού. Γνωρίζετε τις αθεϊστικές ιδέες που διαδίδονται από τους ασεβείς. Ακόμη και εις την πόλη μας, διάφοροι επιτήδειοι παρασύρουν τους αφελείς εργάτες και τους καλούν σε εργατικές αδελφότητες όπου δεν διδάσκεται το ευαγγέλιο αλλά διάφορες θεωρίες, οι οποίες αντί για την αγάπη κηρύσσουν το μίσος. Να προσευχηθούμε χριστιανοί. Να κάνουμε λιτανείες. Να μας λυπηθεί ο Ύψιστος!»

«Τρώνε γάλα τη Μεγάλη Παρασκευή. Φτιάχνουν σωματεία. Να τους αφορίσει η εκκλησία!», φώναξε ξαναμμένος ο φαρμακοποιός.

Ήπια μια κουταλιά της σούπας απ' το σιρόπι. Ησύχασα κάπως.

Κατέβηκα στο λιμάνι. Περπάτησα κατά μήκος του λιμενοβραχίονα από το «Φανάρι» ως του Παπαστράτου. Σιδερικά, ξύλα, λαμαρίνες, χαλίκια και άλλα υλικά σκορπισμένα δεξιά κι αριστερά. Η Λιμενική Επιτροπή που προΐστατο των έργων που γίνονταν στο λιμάνι, είχε εξοργίσει τους Βολιώτες γιατί ενώ δαπανούνταν εκατοντάδες χιλιάδες δραχμές, οι εργασίες δεν προχωρούσαν.

Λίγο αργότερα μπήκα στο ζυθοπωλείο του Κώστα Κουκουλάγκου να πιω μια μπύρα. Εκεί παίζονταν και διάφορα νούμερα επιθεώρησης γραμμένα από δυο ταλαντούχους νεαρούς Βολιώτες τον Κώστα Νταϊφά, που ήτανε και δημοσιογράφος και τον Πάνο Σταματίου. Τα παρουσίαζαν οι αδερφές Γιώτα, Νίκη και Μαρίκα Λάσκαρη, τα περίφημα «Λασκαράκια». Σε ένα νομμεράκι τα έσερναν για τα καλά στη Λιμενική Επιτροπή:

Και πάγκους ακόμα – και σκύρα με χώμα

λιμάνι μεγάλο πλατύ

και μπλόκια που φρίττει – η κάθε μια μύτη

δεν τάκανα εγώ βρε κουτοί;

Τι θέλετε τώρα – και λέτε με φόρα

λόγια τρελά κουτουρού

κι όλο ρωτάτε παντού όπου πάτε

για την οδό τ' Αλμυρού;

Αχ! Πόσοι στον τόπο – χωρίς κόπο αυτοί που δεν είχαν ψωμί,

με κλούβιο κεφάλι – γινήκαν μεγάλοι μονάχα σε μια στιγμή.

Κι ο καθένας που βλέπει –την κάθε μια τσέπη που ήτανε πριν αδειανή

παράδες γεμάτη – να χτυπάει στο μάτι του κάθε που τον πλούσιο φθονεί.

Σιγά – σιγά άρχισα να γνωρίζω την πόλη και της ανθρώπους της. Όλα τα στέκια.

Στο καφεζαχαροπλαστείο «Παρισινόν» που βρισκόταν στην παραλία, πήγαιναν οι πλουτοκράτες να παίξουν μπιλιάρδο και να μιλήσουν για δουλειές και για πολιτική. Εκείνο το βράδυ ήσαν ανήσυχοι γιατί είχε δημιουργηθεί πανικός στο χρηματιστήριο της Κωνσταντινούπολης εξ αιτίας των φημών περί επικείμενης παραίτησης του Μεγάλου Βεζύρη Τεφίκ και των υπουργών Ετέμ και Ναζήμ. Όλοι αυτοί είχαν μετοχές στο χρηματιστήριο της Πόλης και προσεύχονταν για πολιτική σταθερότητα στη γείτονα χώρα.

Σ' ένα διπλανό τραπέζι, αδιάφορες για τα διεθνή χρηματιστήρια, μια παρέα γυναικών έπαιζε πόκερ. Έπιναν σαρτρέζ, κακάο, βερμούτ, κίτρο και ζαμάικα. Μια απ' αυτές ήταν εκθαμβωτικά όμορφη. Φορούσε κόκκινο ταφτά με πολλά βολάν, μαύρο τούλινο καπέλο και γόβες από λουστρίνι.

Χωρίς αμφιβολία, τις κυρίες αυτές σατίριζαν τα «Λασκαράκια» σ' ένα άλλο νουμεράκι της επιθεώρησης:

Στο μπριτζ, στο πόκερ καμιά από μας δε χάνει

όλες χτυπάμε μπάζες στα γερά

πόντο γερό η κάθε μια μας... πιάνει

κι απάνω του... κρεμιέται μια χαρά!

Κάνουμε και μπλόφες, φουλ, καρέ και χρώμα

τις βραδιές περνάμε με τα κωζερί

και γλυκά φιλάκια δίνουμε στο στόμα

τι προόδους κάνει το καλεμκερί!

Καιρός ήταν να συναντήσω και τους εργάτες. Σύχναζαν σε μπακαλοταβέρνες, χαμαιτυπεία και καφενέδες. Κάποιοι πιο αξιοπρεπείς προτιμούσαν το καφενείο των «Αργοναυτών». Έπιναν τσίπουρο και κάπνιζαν ναργιλέ παρέα με ζωέμπορους, ανθρώπους του λιμανιού και ταξιδιώτες. Λέγανε χοντροκομμένα αστεία ή κλαίγανε τη μοίρα τους, ανάλογα με τη στιγμή.

Εκτός απ' αυτούς, υπήρχε μια μικρή παρέα που είχανε για στέκι τους ένα άλλο καφενείο, που βρισκόταν απέναντι απ' το Ταχυδρομείο και λεγόταν «Εργάτης». Οι μνημένοι στις ανατρεπτικές ιδέες, του είχαν αλλάξει όνομα και στη δική τους αργκό τόλεγαν «Κόκκινο Σκούφο». Καπνεργάτες και τσιγαράδες οι περισσότεροι. Διαβόλου κάλτσα. Τζόρες! Διαβάζανε βιβλία, φυλλάδια και κάτι εφημερίδες που καλούσαν τους εργάτες να οργανωθούν και να πάρουνε τις τύχες στα χέρια τους. Μπαινοβγαίνανε στα δικηγορικά γραφεία, για να μάθουν πως στήνονται σωματεία, σύλλογοι, ενώσεις, εργατικά κέντρα. Θέλανε ν' αλλάξουνε τον κόσμο!

Όταν μπήκα στον «Κόκκινο Σκούφο» ήτανε τίγκα κόσμος.

Ένας καλοντυμένος νεαρός, όρθιος δίπλα στον πάγκο, κρατώντας στο χέρι ένα ποτήρι τσίπουρο, μιλούσε κι όλοι τον άκουγαν με θρησκευτική ευλάβεια:

«Μην ακούτε αυτές τις ανοησίες που λένουν για τον κομήτη του Χάλεϋ, οι απόγονοι της Ιερής Εξέτασης, οι απόγονοι εκείνων που έριξαν στην πυρά το Γαλιλαίο. Έρχεται λένουν η καταστροφή, η ουρά του κομήτη θα χτυπήσει τη γη και θα την συντρίψει. Αλλά η αρμονική κίνηση του Σύμπαντος και η ελλειπτική τροχιά των αστερισμών, καθορίζονται από αιώνιους φυσικούς νόμους και δεν

επιπλέον, επηρεάζονται από λιτανείες που διοργανώνουν αμαθείς και μπακάληδες της αγνείας του Χριστιανισμού και σας καλούν να πάρετε μέρος...».

«Ποιος είναι αυτός;», ρώτησα χαμηλόφωνα κάποιον που καθόταν δίπλα μου.

Με κοίταξε κατάπληκτος και μου απάντησε με ερώτηση:

«Δεν ξέρεις το δικηγόρο Κώστα Ζάχο;»

Κι ο Κώστας Ζάχος – που αν κρίνω απ' το ύφος του ανθρώπου θάπρεπε οπωσδήποτε να τον γνωρίζω – ύψωσε τον τόνο της φωνής του:

«Γυρίστε την πλάτη σ' αυτές της μεσαιωνικές αντιλήψεις! Κανείς εργάτης στις λιτανείες των ρασοφόρων!»

Τα λόγια του πνίγηκαν μέσα στα χειροκροτήματα.

«Θα περάσει ο κομήτης, θα χαιρετήσει τη γη και θα συνεχίσει το δρόμο του...Το πολύ – πολύ να μας αφήσει καμιά πορδή!»

Το καλαμπούρι του καπνεργάτη Μπάμπη Χαρίτου έκανε όλους τους θαμώνες του «Κόκκινου Σκούφου» να πνιγούν στα γέλια. Κι όταν λέω να πνιγούν, σχεδόν κυριολεκτώ, γιατί τα φιλάσθενα στήθη των καπνεργατών, που τους θέριζε η φυματίωση, ερεθίστηκαν από τα γέλια και σε λίγο ο βήχας ήταν κυρίαρχος μέσα στο καφενείο.

Όταν κόπασαν τα γέλια και ο βήχας, πήρε το λόγο ο τσιγαράς ο Γιώργης ο Κόσσυβας:

«Ξέρετε ρε συντρόφοι τι λέει ο Ζολά; Μια και βγήκε η Αλήθεια στον κόσμο τίποτα δεν τη σταματάει. Αφήστε λοιπόν τους ρασοφόρους να κάνουν λιτανείες για να μην τους βαρέσει η ουρά του κομήτη... Ξυπνάτε! Διαβάστε το «Κάτω τα είδωλα» να δείτε πως τους συγυρίζει όλους αυτούς τους αγύρτες ο Τελεμίτης. Διαβάστε την «Κατήχηση των εργατών» να δείτε το συμφέρον σας. Μόνο με τους δικούς μας αγώνες θα σωθούμε. Αγώνες όχι παρακάλια! Να αδελφωθούμε όλοι οι εργάτες. Να ξεσηκώσουμε όλα τα ισνάφια. Να ξεμαγαρίσουμε τα σωματεία από τα τσιράκια των πλουτοκρατών και των πολιτικών τσελιγκάτων. Να τους ξεμπουντουλώσουμε! Και να φτιάξουμε ένα «Κέντρο», που να διοικεί όλους της εργάτες. Ξυπνάτε μωρέ. Η εργατιά σ' όλο τον κόσμο σηκώνει κεφάλι. Οι κοινωνιστικές ιδέες απλώνονται παντού. Το τραγούδι του λευτερωμού ακούγεται παντού. Εσείς, δεν ακούτε της τρουμπέτες;»

«Γεια σου ρε λεβέντη τσιγαρά...», φώναξε κάποιος κι ακολούθησαν έντονα χειροκροτήματα και ζητωκραυγές.

Ο Κόσσυβας, σηκώθηκε όρθιος πάνω στον ξύλινο πάγκο και χτύπησε ρυθμικά τα πόδια του μέχρι που επικράτησε απόλυτη ησυχία. Και τότε άρχισε με πάθος να απαγγέλλει από στήθους:

«Γειά σου εργατιά με τα γερά και τ' ατσαλένια χέρια,

με τα κορμιά τ' αδάμαστα, την άδολη καρδιά.

Θάθελα το τραγούδι μου για σέναν' ως τ' αστέρια

να υψώνονταν, κι' ακόμα πιο ψηλά.

Γειά σου εργατιά! Δε ζήτησες ποτέ σου εσύ να ζήσης
με την ψευτιά και την κλεψιά. Και μήτε να γλεντήσης
με ξένους πόνους κ' ιδρωτες. Ζυμώνεις το ψωμί σου
με τον ιδρώ που χύνεται ποτάμι απ' το κορμί σου.

Κηφήνες άνεργοι τρυγούν των κόπων σου το μέλι
και σαν αβδέλες λαίμαργες το αίμα σου ρουφούν.
Μα ήρθε καιρός να εκδικηθής των φαύλων την αγέλη,
καιρός τη δύναμή σου να αισθανθούν!

Γειά σου εργατιά! Περήφανη μπρος στους κηφήνες στάσου
και τη βαριά σου σήκωσε και σφίξε τη γροθιά,
και χτύπα, χτύπ' αλύπητα και σπάσε τα δεσμά σου.
Την ευτυχία στα χέρια σου κρατείς, ώ εργατιά.

Αυτό που ακολούθησε είναι εκτός πάσης περιγραφής. Ζητωκραυγές. Κλάματα γοερά απ' τη συγκίνηση.
Κατάρες για το κεφάλαιο. Βλαστήμιες για τους πλουτοκράτες. Βρισίδια για τους βιομήχανους. Γιούχα
για τους κομματάρχες. Ο Κώστας Ζάχος, ξαναπήρε το λόγο:

«Αδέρφια μου! Αυτό που λέει ο ποιητής χρειάζεται να κάνουμε. Να σπάσουμε τα δεσμά μας. Μην
περιμένετε βοήθεια από πουθενά. Την ευτυχία την κρατάτε στα χέρια σας. Ζήτω η εργατιά!».

Νέος πανζουρλισμός ακολούθησε:

«Εμπρός για κέντρο εργατικό...»

Κάτω το κεφάλαιο και το κηφηνάριό...»

«Κάτω η σαπίλα!»

«Κάτω η κομματικοδιαφθορά!»

«Κάτω οι κλέφτες!»

«Ζήτω η εργατιά!»

Αυτό δεν ήταν καφενείο! Ήταν επαναστατική φωλιά!

Το είπαν και το έκαναν. Πρώτοι αυτοί, οι Βολιώτες εργάτες, στήσανε Εργατικό Κέντρο στην ελληνική επικράτεια.

Μήπως ήσαν ανυποψίαστοι; Μήπως ήσαν ρομαντικοί και τελείως αθώοι; Μήπως δεν ήξεραν τι διωγμοί τους περίμεναν; Μήπως αγνοούσαν ότι για να κερδίσουν λίγα γραμμάρια αξιοπρέπειας έπρεπε να πληρώσουν με το ίδιο τους το αίμα;

Κι όμως ήξεραν! Το γράψανε στις 23 Δεκεμβρίου 1907 στο κύριο άρθρο, πραγματικά προφητικό, με τίτλο Ανέτειλε το Φως, στο πρώτο φύλλο της εφημερίδας Εργάτης, οργάνου του Πανεργατικού Συνδέσμου «Η Αδελφότης», που μετά ένα χρόνο μετεξελίχθηκε σε Εργατικό Κέντρο Βόλου:

« Ο αγών μας ίσως κινήση κατ' αρχάς τα μειδιάματα, την περιφρόνησιν των φαύλων, των επιτηδείων, των πλουτοκρατών, των πολιτικών και όλων εν γένει των εχόντων συμφέρον αντίθετον απ' το πρόγραμμά μας.

Το έργον όμως όλων των Συνδέσμων και του «Εργάτου» θα εξακολουθήσει με δύναμιν και σθένος.

– Και θα σπέρνομε τον καλόν τον σπόρον.

Αργότερα ίσως γίνομε ισχυροί ή επίφοβοι.

– Τότε ίσως ταραχθώσι ίσως θελήσουν να μας εξαφανίσουν, να μας διαλύσουν με κάθε μέσο.

– Με την έχιδνά τους το χρήμα, με συκοφαντίες, με ζιζάνια, τα οποία ίσως θελήσουν να φυτεύσουν ανάμεσά μας.

– Θα τα ξεριζώσουμε όλα. –Και θα σπέρνομε τον καλό σπόρο.

– Και τότε ίσως κηρύξουν πόλεμον εξοντώσεως. Δεν θα υποχωρήσωμε, θα αντιπαρατάξωμε πυκνάς τας φάλαγγάς μας.

– Ίσως νικήσωμε και επικρατήσωμεν.

– Ίσως νικηθούμε, και τότε φυλακισθούμε και καταδικασθούμε, – θα είναι τότε αργά. Άλλοι θα μας διαδεχθούν. Ο σπόρος θα έχει πια φυτρώσει. Ίσως δεν θερίσουμε. Τουναντίον, ίσως ποτισθούμε πικρίες, ίσως προπηλακισθούμε. Οι μεγάλοι και ωραίοι αγώνες αυτά έχουν.

– Όλα τα γνωρίζομεν, όλα. Και όλα τα λαμβάνομεν υπ' όψιν. Δεν δειλιούμεν όμως...».

Όλα τα γνώριζαν. Κι όλα τα ελάμβαναν υπ' όψη. Αλλά δεν δειλίασαν...